

Kult Matki Bożej Ostrobramskiej w historii narodu polskiego, red. Waldemar Witold Żurek SDB, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2019, ss. 308.

Matka Zbawiciela w licznych wizerunkach od setek lat odbiera należną Jej cześć na terenach zamieszkiwanych przez Polaków. Wśród znanych przedstawień Maryi szczególną rolę odgrywa obraz Matki Bożej Miłosierdzia, znajdujący się w Ostrej Bramie w Wilnie. Wizerunek ten wpisał się na trwałe w historię wielu pokoleń żyjących na polskiej ziemi i stanowiąc dla nich stały punkt odniesienia w rozmaitych uwarunkowaniach minionych czasów. Dzięki omawianej książce czytelnik może dostrzec, jak żywy kult maryjny i głęboka wiara w pośrednictwo łask wpływają na kształt polskiej szkoły teologicznej, która na gruncie europejskim odznacza się wyjątkowym rodzajem mariologii, silnie zakorzenionym w nurcie emocjonalnej pobożności wypływającej z kultury i narodowej tradycji.

Recenzowana publikacja ma niejednorodny charakter, należy bowiem zaznaczyć, iż stanowi ona syntezę dwóch dziedzin nauki, jakimi są teologia i historia, oraz zawierające się w nich dyscypliny. Omawiana pozycja jest pracą zbiorową i stanowi duży wkład w literaturę przedmiotu, dodatnio wpływając na obecny stan badań. Tom ma charakter teoretyczno-badawczy, zaś jego struktura spełnia kryteria monografii. Także metodologia zastosowana przez poszczególnych autorów nie budzi zastrzeżeń.

Układ książki jest przejrzysty, co ułatwia lekturę czytelnikom. Publikację rozpoczyna spis treści (s. 5-6) oraz następujący po nim wykaz skrótów (s. 7). Kolejno umieszczono przedmowę redaktora monografii ks. Waldemara Witolda Żurka SDB wprowadzającą w problematykę oraz zakres pracy (s. 9-10). Główna część omawianej książki została podzielona na rozdziały według kryterium tematycznego (s. 11-291). Bardzo istotnym dodatkiem, podnoszącym jakość całej monografii jest indeks nazw geograficznych (s. 293-298). Równie ważny pod kątem naukowej kwerendy może okazać się zamykający publikację indeks osobowy (s. 299-306).

Pierwszy rozdział pracy, autorstwa ks. Jarosława Wąsowicza SDB, podejmuje kwestię koronacji Matki Bożej Miłosierdzia w Ostrej Bramie i ukazuje ją w kontekście dziękczynienia za odzyskanie przez Polskę niepodległości. Autor podkreślił wagę dążeń niepodległościowych i rolę kultu maryjnego w czasie zaborów, a także przedstawił kontekst społeczny i polityczny koronacji wizerunku.

Drugi rozdział został napisany przez Joannę Nastalską-Wiśnicką. Przedstawiono w nim tradycje koronacji cudownych obrazów Matki Bożej na ziemiach polskich. Wskazano na pochodzenie zwyczaju koronacji i ozdabiania ikon oraz rozwój tych tradycji w historii narodu polskiego z uwzględnieniem rangi poszczególnych koronacji oraz ich ścisłego związku z danymi okresami historii Polski. Obszernie ukazano również wielorakie konteksty społeczne, które wiązały się zawsze z uroczystym nałożeniem koron.

Trzeci rozdział publikacji, którego autorką jest Joanna Wasilewska, charakteryzuje rolę wizerunku Matki Bożej Ostrobramskiej w ikonografii, wpisując się w dużej mierze w zakres tematyczny historii sztuki oraz kultury ludowej. Autorka wiąże rozwinięcie kultu w Wilnie i całym kraju z aktywną działalnością zakonu karmelitów. W omawianym rozdziale wykazano, iż duże znaczenie dla rozwoju kultu miał także rozwój poligrafii oraz sztuka ludowa, zaś główną rolę w popularyzacji wizerunku ostrobramskiego odegrały przede wszystkim dewocjonalia łączące motywy patriotyzmu oraz religijności.

Rozdział czwarty został napisany przez Jarosława Wąsowicza SDB. Autor poruszył zagadnienie umieszczania wizerunku Matki Bożej Ostrobramskiej w heraldyce. Przedstawione w rozdziale treści wskazują na wykorzystanie wspomnianego obrazu głównie w pochodzących z XX wieku herbach hierarchów. Co ciekawe, autor zauważył, iż na tym gruncie heraldyka łączy Polskę, Litwę i Białoruś, a więc kraje charakteryzujące się szerokim kultem Maryi Ostrobramskiej.

Piąty rozdział monografii, autorstwa Artura Hamryszczaka, podejmuje zagadnienie miejsca oraz roli obrazu Matki Bożej Miłosierdzia w radiofonii i kinematografii Polski okresu międzywojennego. W tej części pracy podkreślono rolę regularnych, comiesięcznych transmisji radiowych, które znacznie przyczyniły się do podtrzymania i rozwinięcia kultu. Istotną rolę odgrywają także materiały filmowe, które, choć w niewielkiej liczbie, podkreślają rolę pobożności maryjnej na Wileńszczyźnie, a także w całym kraju. Niewątpliwie omawiany rozdział wyróżnia się spośród innych zawartych w recenzowanej publikacji, gdyż poszerza jej zakres o badania z filmografii i historii mediów, ukazując tym samym, iż na gruncie teologiczno-historycznym może powstać dzieło interdyscyplinarne, czerpiące obficie z bogatego dorobku innych dziedzin.

Rozdział szósty został napisany przez Jerzego Karbownika, który podjął się scharakteryzowania sanktuarium Matki Bożej Miłosierdzia w Skarżysku-Kamiennej. Przybliżył czytelnikom historię kultu Matki Bożej Ostrobramskiej w jednej z ważniejszych świątyń ziemi świętokrzyskiej. Tekst ma charakter syntezy historyczno-pastoralnej ukazującej rolę sanktuarium, jego korzenie i najważniejsze wydarzenia związane z działalnością duszpasterską nakierowaną na rozwój czci maryjnej. Te pozornie podstawowe informacje warto jednak traktować jako cenny przykład dobrze funkcjonującej parafii, która potrafi z duchowej tradycji i kultu maryjnego wyprowadzać dzieła ewangelizacyjne i charytatywne odpowiadające na potrzeby współczesnych czasów,

Siódmy rozdział monografii, którego autorem jest ks. Tadeusz Krahel, charakteryzuje kult Ostrobramskiej Matki Miłosierdzia w Białymstoku. Przede wszystkim porusza wątek historyczny, ukazując zagadnienie rozwoju kultu oraz poszczególnych, wzmacniających go różnorodnych czynników, wśród których wymienić należy m.in. zapoczątkowanie w Białymstoku Nowenny Opieki Matki Bożej Ostrobramskiej oraz utworzenie w białostockiej prokatedrze kaplicy pod wezwaniem Ostrobramskiej Matki Miłosierdzia. Autor, podejmując aspekt mariologiczny, wykazał w swoim tekście także powszechność kultu maryjnego w Białymstoku, podkreślając żywą pobożność wobec Matki Bożej, odzwierciedlającą się także w praktyce duszpasterskiej.

Rozdział ósmy, autorstwa Krzysztofa Perzyny, przybliżył sanktuarium Matki Bożej Ostrobramskiej w Warszawie-Witolinie. Treść rozdziału porusza przede wszystkim zagadnienia historyczne, ukazujące rozwój sanktuarium oraz rozkwitającej wraz z nim pobożności

maryjnej. Autor, opierając się przede wszystkim na tekstach źródłowych, przybliżył czytelnikom ewaluację kultu Maryi Ostrobramskiej w stolicy Polski.

Dziewiąty rozdział publikacji został napisany przez ks. Waldemara Witolda Żurka SDB, który przybliżył czytelnikom wotywny kościół Matki Bożej Ostrobramskiej we Lwowie oraz związane z nim dzieła. Oprócz historii tego kościoła, autor ukazał także tamtejsze struktury zgromadzenia salezjańskiego oraz liczne działania pastoralne skupione wokół świątyni stanowiącej jedno z centrów lwowskiego życia duszpasterskiego.

Ostatni, dziesiąty rozdział, którego autorem jest Jarosław Wąsowicz SDB, wprowadza do monografii element biograficzny. Autor scharakteryzował sylwetki głównych czcicieli Matki Bożej Ostrobramskiej. Co istotne, w tym gronie znajdują się nie tylko osoby bezpośrednio związane z Kościołem, jak członkowie hierarchii, ale także postać znana i uznawana za ważną dla historii i kształtu II Rzeczypospolitej, mianowicie Józef Piłsudski. Rozdział ten ukazuje ciekawy rys pobożności maryjnej, wskazując, iż mariologiczna tożsamość wynikająca z wychowania może stanowić stały punkt odniesienia zarówno dla osób uznawanych powszechnie za święte, jak również dla tych, których moralność i działania były odległe od wskazań Kościoła.

Podjmując próbę konkluzji, należy zaznaczyć, iż omawiana publikacja została wzbogacona licznymi fotografiami, wizualizacjami, a także zestawieniami statystycznymi. W znacznym stopniu podnosi to jakość całej pozycji. Należy zaznaczyć, autorzy obficie korzystali ze źródeł, które w sposób wzorcowy umieszczono w zestawieniach bibliograficznych po każdym z rozdziałów. Dobrze, że dodano także streszczenia tekstów wraz z ich tłumaczeniem na język obcy. Na koniec trzeba podkreślić, iż monografia, zachowując dobry poziom merytoryczny, stanowi jednocześnie interesujące połączenie wielu pozornie odległych tematów, znajdujących wspólny mianownik w Matce Bożej Ostrobramskiej. Książka może stanowić źródło dla homilii, dając kaznodziejom solidny fundament mariologiczny, a także posłużyć jako inspiracja w prowadzeniu działań pastoralnych. Omawiana pozycja jest napisana językiem prostym, będzie więc przydatna nie tylko dla naukowców, badaczy i studentów, ale także dla czytelników bez przynależności akademickiej, chcących rozwijać swoją wiarę oraz pogłębiać wiedzę o kulcie maryjnym.

rec. Jakub Akonom

Anita Smyk, *Boginie powiązane z kobietami Sewerów w polityce propagandowej dynastii (studium numizmatyczne)*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2021.

Książka autorstwa mgr Anity Smyk opisuje propagandowe przedstawienia ikonograficzne na monetach rzymskich za panowania dynastii Sewerów. Ikonografia tego okresu prezentuje wizerunki małżonek rzymskich cesarzy z dynastii Sewerów oraz postacie antycznych bogiń. Monografia przedstawia niezwykle bogaty przekaz źródeł numizmatycznych, a także kompleksowo opisuje poszczególne monety. Powiązanie bogiń rzymskich z kobietami z dynastii Sewerów to interesujący temat, który w recenzowanej monografii doczekał się rzetelnej analizy. Czytelnik może zapoznać się z przemyślanym działaniem rzymskiej